

דקדוקי מילים וחלקם בעלי שינויי משמעות בפרשת תולדות ובהפטרה, ובראשון של ויצא

כה כא וַיַּעֲתָר: הע"ן בשווא נח. וַיַּעֲתָר לוֹ: הטעם בע"ן
 כה כב וַיִּתְרַצְצוּ: צד"י ראשונה בשווא נע ולא בחטף
 כה כב וַתֵּלֶךְ לְדֶרֶשׁ אֶת-ה': טעם טפחא בתיבת וַתֵּלֶךְ
 כה כג וְלֹא־מִלֵּאם: בשתי התיבות הלמ"ד בשווא נח וללא דגש אחר מ"ם השימוש. יש להקפיד לבטא
 את האל"ף העיצורית (לא: וְלֹא־מִלֵּאם) וכן על הפרדת התיבות
 כה כח וַרְבֵּקָה אֶהְבֶּת אֶת-יַעֲקֹב: טעם טפחא בתיבת וַרְבֵּקָה
 כה ל הַלְעִיטָנִי: הלמ"ד בשווא נח. עַל-כֵּן קָרָא-שְׁמוֹ אָדָם: הטעמה משנית בר"ש¹
 כה לא וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב: הטעמים טפחא אתנח ובהמשך כה לג וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הטעמים מונח (שופר הולך)
 רביע.
 כה לב וְלִמָּה-זֶה לִי: טעם טפחא בתיבת לִי בלבד, אין לצרף לה את המילה 'זה' כאילו כתוב: וְלִמָּה זֶה-
 לִי
 כה לג הַשְׁבַּעָה לִי: טעם נסוג אחור לש"ן, הבי"ת בשווא נע. וַיִּשְׁבַּע לוֹ: הטעם לא נסוג אחור
 כה לד וַיֹּאכַל וַיִּשְׁתֵּי וַיִּקֶּם וַיֵּלֶךְ: הראשון והשלישי במלעיל, השני והאחרון במלרע
 כו ג וַאֲבָרְכֶךָ: הרי"ש בשווא נע וכ"ף סופית דגושה
 כו ה מִצֻּתֵי חֻקֹּתַי וְתוֹרֹתַי: רבים הקוראים המשתבשים בסיום הקריאה וקוראים כאילו טעם טפחא
 בתיבת 'חוקות'
 כו ז אֲחֹתִי: הטעם נסוג אחור לחי"ת, מלעיל, כן הדבר גם בהמשך בפס' ט
 כו ח כִּי אֲרָכּוּ-לוֹ: המילה כִּי בטעם מונח ואינה מוקפת. יש להסדיר היטב את קריאת אֲרָכּוּ-לוֹ כאשר
 הרי"ש בשווא נע וההטעמה בלמ"ד
 כו י וַהֲבֵאתָ: הטעם בת"י²
 כו יב מֵאָה: במלרע
 כו יד וַיִּקְנֵאוּ: הנ"ן רפה ובשווא נח
 כו כב וַיַּעֲתֶק: הע"ן בשווא נח. רָבּוּ: במלרע
 כו כה וַיֵּט-שָׁם: היר"ד בסגול
 כו כט אִם-תַּעֲשֶׂה: השי"ן בצירי. אֲתָה עֲתָה: הראשון באל"ף והשני בע"ן!
 כו לב וַיֹּאמְרוּ לוֹ: טעם נסוג אחור ליר"ד
 כו לד וְאֶת-בְּשִׁמֹתַי: הבי"ת בקמץ רחב והשווא בש"ן נע
 כו לה מֵרֶת: טעם נסוג אחור למ"ם
 כז א וַתִּכְהֵי: הכ"ף בשווא נח ואחריה ה"א בסגול, אין לבטא את הכ"ף כאילו היא זו שמנוקדת בסגול
 כז ד תִּבְרָכְךָ: על אף הקושי, הכ"ף הראשונה בשווא נח וכן הדבר בפסוק כה
 כז ז וַאֲבָרְכֶכָה: הכ"ף הראשונה בשווא נח
 כז י יִבְרָכְךָ: הכ"ף הראשונה בשווא נח
 כז יב כִּמְתַעֲתַע: הע"ן בשווא נח והת"ו אחריה דגושה
 כז יג קָלִלְתָּךְ: על אף הקושי, הלמ"ד הראשונה בשווא נח

¹ בחלק מהדפוסים הגעיא בקר"ף, כי היא בהברה השנייה לפני הטעם, וכן הוא בעין הקורא, אבל במדויקים הגעיא בר"ש.

² לפי רש"י והתרגום אין זה וי"ו ההיפוך.

כז יט וְאֶכְלָה: האל"ף בקמץ חטוף (קטן) והשוא בכ"ף נח³. תְּבַרְכֵנִי: לפי שיטתנו יש לקרוא כל השואים בר"ש של "ברך" בשוא נע ולא בחטף פתח
 כז כא וְאֶמְשֶׁךְ: געיה במ"ם בקיבוץ והש"ן אחריה בשווא נע
 כז כה הַגֵּשָׁה לִי וְאֶכְלָה: בניגוד לפסוק יט לעיל, כאן האל"ף בחולם והכ"ף בשווא נע. והמשמעות שונה. וַיָּבֹא לוֹ: טעם נסוג אחור לר"ד
 כז כו וּשְׁקָה-לִי: הש"ן בשוא נח⁵
 כז כז כִּרְיִת שְׂדֵה: יש להיזהר לא להוסיף ה"א הידיעה בראש התיבה השנייה
 כז לג וַיָּבֹא לִי: הטעם נסוג לר"ד הראשונה. וְאַבְרָכָהּ: הו"ו בקמ"ץ
 כז לו וַיַּעֲקֹבְנִי: הע"ן בשוא נח ולא בפתח וכ"ש לא בחטף פתח
 כז לח הַבְּרָכָה: ה"א השאלה, החטף פתח בב"ת שלאחריה אינו אלא להורות על קריאה בשווא נע: הַבְּרָכָה
 כז מה לָמָּה: במלרע
 כז ט ד לָךְ וּלְזֶרְעֶךָ אֲתָד: טעם טפחא בתיבת לָךְ
 כז ט מַחֲלֵת: המ"ם בקמץ ולא בפתח

הפטר תולדת, מלאכי א – ב ז:

א ו אָנִי: במלעיל וכן הדבר גם בהמשך הפסוק אָנִי⁶ וכן הדבר גם בפס' יד
 א ז בְּאַמְרָם: המ"ם בקמץ קטן, בן הדבר גם בהמשך פס' יג
 א ח הִירָצָךְ אוֹ: יש לשים לב לשילוב המעט נדיר של פשטא ולאחריו יתיב
 א ט וַיַּחֲנֹנוּ: הח"ת בקמץ קטן. הִיתָה זֹאת: טעם נסוג אחור לה"א הראשונה
 א י וַיִּסְגֵּר: וא"ו החיבור מנוקדת בשווא. אֵין-לִי: הטעם בלמ"ד, אין להטעים את האל"ף
 א יד מְשַׁחַת: המ"ם בקמץ קטן. וְשָׁמִי נוֹרָא בְּגוֹיִם: טעם טפחא בתיבת וְשָׁמִי
 ב ג וַיִּזְרִיתִי: טעם נסוג אחור לר"ש
 ב ד אֵת הַמִּצְוָה הַזֹּאת: טעם טפחא בתיבת אֵת
 ב ו וְעוֹלָה לֹא-נִמְצָא בְּשִׁפְתָיו: טעם טפחא בתיבת וְעוֹלָה

ראשון של ויצא:

כח יא מְרֹאשֵׁתָיו: המ"ם בשוא והאל"ף חטופה
 כח יד כַּעֲפָר: העמדה קלה בכ"ף למנוע הבלעת הע"ן החטופה
 כח טו אַעֲזֹבָךְ: הז"ן בקמץ חטוף (קטן) והב"ת בשוא נח. אֵת אֲשֶׁר-דִּבַּרְתִּי לָךְ: יש להקפיד על מיקום הטעמים ולהימנע מקריאה אֵת אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לָךְ
 כח טז מְשֻׁנָּתוֹ: יש להקפיד על קריאת הדגש שבש"ן, שלא יהא כאילו מדובר על לימוד משנה. וַיֵּאמֶר: בזק"ג ולא ברביע.

³ הקורא בקמץ רחב ובשוא נע משנה משמעות, עיין במש"כ מגן אברהם אורח חיים סימן תקפב ס"ק ד: זכרנו קְתַבְנוּ בחטף קמ"ץ.

⁴ יש לדון אם המ"ם בתנועה גדולה או קטנה, כי יש כאן שורש כפולים מ.ש.ש, ולכן הש"ן הייתה צריכה להדגש כמו יִמְשֹׁנִי בפסוק יב; אלא שמשום מה נפל כאן הדגש ונוספה געיה. לולא הגעיה היינו מחליטים שהוא שוא נח. במציאות הגעיה כאן במקום שהיה צריך להיות דגש, יש כנראה ראייה שהשוא נע.

⁵ אין להשגיח בחטף בתנ"ך קורן. וכל שכן לאור העדות שבכא"צ יש שוא ללא געיה (בנוסף לעדות יש צילום של דף זה מכתר ארם צובה).

⁶ במקרה זה התלישא אינו מראה את מקום ההטעמה אבל הקמץ שבאל"ף מעיד על כך כי הטעם באות זו, לולא כן הייתה מנוקדת בחטף פתח

כח כ וְנָתַן-לִי: געיה בנו"ן
כח כא לְאֱלֹהִים: האל"ף כלל אינה נשמעת
כח כב עֲשֹׂר אֶעֱשְׂרֶנּוּ לָךְ: טעם טפחא בתיבת עֲשֹׂר, אין לחוש לאותם ספרים אשר הטעימו
בטעות עֲשֹׂר אֶעֱשְׂרֶנּוּ לָךְ

נמשיך בע"ה בדברי המדקדק אברהם נפח ז"ל

כה כ מִפְּדֹן אָרֶם
פֶּדֶן (< מח:ז) היה שם האזור שהיתה בו חרן, או שם אחר לחרן
עצמו. כאן בנסמך "פֶּדֶן", פֶּדֶן של ארם (אונקלוס פֶּדֶן דארם).
א"ה. הוא מוכיח את דבריו מזה שבמקום אחד כתוב מִפְּדֹן בניקוד קמץ, וגם מהתרגום. יתכן
שבדברי יעקב ליוסף, הוא מקצר בשם המקום, אבל שמו המלא הוא פֶּדֶן-ארם. איני יודע כרגע
אם מצויים קיצורים כזה במקרא.

כה כג וְרַב יַעֲבֹד צִעִיר – הצעיר יעבוד הרבת. א"ה. מיהו הצעיר? ואיך נתקיימה הנבואה?
כה כז שָׁדָה – איננו כמו לשוננו, כי איננו צדים בשדה שלנו או של חברנו. אלא הלך למרחב
לצוד חיות בר.
[אגב, בתרגומי אנגלית, מתרגמים 'לצוד צבי (VENISON)', וראה רש"י בפסוק כז (הערת
אליהו נר"י) א"ה. לשון רש"י אִישׁ שָׁדָה - כמשמעו: אדם צטל וטודה⁷ בקשתו חיות ועופות.

כה כח כִּי צִיד בָּפוּ כנראה היה מלא ספורים מענינים על מה שקרה בציד. א"ה. וזו סיבה ליצחק
לאהוב אותו, ואף להעדיפו על פני יעקב!

כה ל על כֵּן קָרָא שְׁמוֹ אָדָם
כבר קראו לו אדם, שהיה אדמוני (פסוק כה למעלה) אבל
קשרו את השם עם זה. « כא:לא.
א"ה. על המקרא על כֵּן קָרָא ... בְּאֵר שָׁבַע כִּי שֵׁם נִשְׁבְּעוּ שְׁנֵיהֶם (בראשית כא, לא) הוא מעיר
לא לקחת את הבטוי הזה, שמופיע בכמה מקומות, ברצינות,
אלא שהדביקו סיבה חדשה לשם שכבר היה קיים, כדי לזכור.
א"ה. והנה תחילה יש להעיר על סגנון תרגום דבריו. 'לקחת דברים' הוא תרגום לא מוצלח כל
כך מביטוי באנגלית למשל לקבל (הרבה יותר מוצלח מאשר 'לקחת') דברים ברצינות take
things seriously. והוא המתריע על ההשפעה המזיקה של האנגלית והאמריקאית על לשוננו!
על עצם דבריו אני תמה, גם אם בחלק מהמקרים קריאת שם אדם או מקום לזכר אירוע אינו
בעקבות האירוע כי האירוע היה לפני-כן, יש להניח שברוב המקומות האירוע קדם.
אבל שאלה נוספת, מי קרא לו אדום? הוריו? איפה מצינו? ובכלל לשיטתו השם אינו כגלגל
מאורע כלשהו, אלא סתם מקשרים אותו כדי לזכור. למה אם הוא אדמוני יקראו לו אדום? ומאה
גרעו העדשים האדומות מהיותו אדמוני. הלוא השם אינו קשור למאורע!

⁷ יש להפליא! רש"י בפרשת משפטים על לא צָדָה (שמות כא, יג) מסביר את ההבדל בין צודה ובין צָד, ואינו מסכים
להחליף ביניהם, וכאן הוא משתמש ב'צודה' במשמע צָד.

כה לא פִּכְרְתָּךְ בכורה = ירושה יתרה שאפשר גם לסחור בה. גם 'כתובה' היא כזאת. הבכורה לא היתה תמורת הנזיד, אלא הסכמת עשו למכור היתה תמורת הנזיד. המחיר עמד להיקבע בעתיד.

כה לב אֲנִי הוֹלֵךְ לָמוֹת אני חי בסכנה, עלול למות כל יום. איננו כמו GOING TO DIE, אלא בגלל הסכנה במקצוע לא אחיה כדי ליהנות מן הבכורה.
א"ה. כך פירשו רשב"ם וראב"ע.

כה לג וַיִּמָּכֶר
יעקב נתן את הנזיד עבור השבועה שימכור. המחיר ששלם עבור הבכורה לא כתוב. **א"ה.** כך פירש רשב"ם.

כה לד וַיַּעֲקֹב נָתַן לַעֲשׂוֹ לֶחֶם וְנִזְיָד עֲדָשִׁים
כבר נתן לחם ונזיד עדשים אבל לפני השבועה לא נתן מהנזיד האדום. נזיד עדשים (אפילו עדשים אדומים) אינו אדום. וַיַּעֲקֹב נָתַן – עבר רחוק: כבר קודם נתן לו. וראה נחמה ליבוביץ על רש"י בבראשית ד א.
א"ה. התורה פותחת וַיִּזְד וַיַּעֲקֹב נָתַן. מסתבר שאותו נזיד, נזיד עדשים, נתחשק לעשו העיף לאכול. יש די תְּבָלִין⁸ בכל הצבעים לצבוע מאכל. יש למשל פפריקה אדומה חריפה ומתוקה, ויש משתמשים במתוקה לתת לתבשיל מראה אדום והטעם כמעט אינו מורגש. ובכלל אדום במקרא אינו בהכרח צבע הדם.
לשון הרמב"ן. היה התבשיל מְאֻדָּם מן העדשים שהיו אדומות או שֶׁדָּקְחוּ בדברים אדומים ועשו לא ידע מה הוא.

כו ה מִצָּחֶק איך איש מתנהג עם אשתו ולא עם אחותו. « כא:ט. **א"ה.** לא כפירוש רש"י ורשב"ם.

כו יג הַלֹּחֶף וְגָדָל מקור במקום בינוני, ואז בינוני. "גָּדָל לָאֵט לָאֵט". « ח:ג. **א"ה.** ולעומתו פִּי הָאִישׁ מְרִדְכִי הוֹלֵךְ וְגָדָל (אסתר ט, ד). יתכן שזה בינוני ויתכן שזה מקור. יש גם הַלֹּחֶף וְגָדָל (שמואל ב, ה, י').

כו כו מִרְעָהוּ המילה "מִרְעָ" כמו "רַע" (שופטים יד:כ ועוד), וה"מ" אינו "מן". **א"ה.** לפי זה אַחֲזַת הוא שם אדם. עניין זה טופל באריכות בגליון תולדות סז מועתק כאן

נֶאֱחָזַת מִרְעָהוּ רס"ג: ואחזת רעהו. הערת המתרגם: אחזת שם אדם, ודלא כתרגום אונקלוס שכתב קבוצה מרעיו וכן כתב רבנו גם בפירושו למשלי כח יג.
רש"י: לשון קבוצה ואגודה, שְׁנֵאחֲזִים יחד. יש עוד ברש"י שאין בדפוס ראשון אבל מופיע בכ"י: ואל תתמה על תי"ו של אחזת ואע"פ שאין התיבה סמוכה, יס דוגמתה במקרא: "עזרת מצר" (תהי ס, יג); "ושכורת ולא מִיין" (יש' נא, כא).

דברים אלה נראים כסתירה לדברי רש"י בתחילת בראשית: ולא זא המקרא להורות סדר הכריאה ולומר שֶׁאִילו קדמו; שֶׁאִם זא להורות כך, היה לו לכתוב: 'זכאָסונה זכא אלהים את השמים'; שאין לך 'ראשית' במקרא שאינו לזוק לתיבה של אחריו, כמו: "בראשית ממלכות יהויקים" (ירמ' כו, א); "ראשית ממלכתו" (ברי' י, י); "ראשית דגגך" (דבי' יח, ד).

רד"ק: שר גדול לאבימלך היה שמו אחוזת; ואמר במסדה [כך גם במסורה שלנו בחומשים דפוס וורשה]: לית שום בר נש [=המילה הזו אינה מופיעה שוב במקרא בשם אדם].

⁸ המלה תְּבָלִינִים היא טעות ככל הנראה.

מִרְעָהוּ ת"א: בתאג' ובמוסד הרב קוק: (מ)רחמוהי, כלומר ספק אם לגרוס מ"ם בתחילת המלה. בדפוס סביוניטה **וְסִיעַת רַחֲמוֹהִי** אין מ"ם.

רד"ק: ואמר **מרעהו** - כמו **"רעה חמלך"** (מלכים א, ד, ה); כי השר הגדול שיושב תמיד עם המלך, יקרא ירע המלך'.

הצרת יעלוי': בדפוסים שלנו כתוב **ברש"י** כך: **כתרגומו וסיעת מרחמוהי, סיעת⁹ מאוהביו. ויש פותרין מרעהו מ' מיסוד התיבה, כמו שלשים מרעים (שופטים יד, יא) דשמשון, כדי שתהיה תיבת ואחוזת דבוקה, אבל אין דרך ארץ לדבר על המלכות כן 'סיעת אוהביו', שאם כן כל סיעת אוהביו הולך עמו ולא היה לו אלא סיעה אחת של אוהבים, לכן יש לפותרו כלשון הראשון. ואל תתמה על תי"ו של ואחוזת ואף על פי שאין התיבה סמוכה, יש דוגמתה במקרא עֲזַרְתָּ מֶעֶר (תהלים ס, יג), וְשָׁכַרְתָּ וְלֹא מִיָּין (ישעיהו נא, כא)¹⁰: אחזת - לשון קבוצה ואגודה שנאחזין יחד:**

דברי רש"י אלו באו בכמה אופנים בכתבי יד ודפוסים ראשונים. בדפוס 'רג"ו דה קלבריאה' (רל"ה) הגירסא היא כך: ואחוז' מרעהו - וסיעת מרחמוהי. סיע' מאוהביו. אחוזת לשון קבוצה ואגודה שנאחדי' יחד. ותו לא!

בכ"י של רש"י הנמצא באוצה"ח ללא ציון שנה ומקום, וכן בדפוס ואדי אלחגארה (רל"ו) שנראה שהודפס על פי כת"י זה, הגירסה היא כך (הפיסוק, רובו שלי):

ואחוזת מרעהו - תרגום סיעת מרחמוהי, סיעת מאוהביו. ואין דרך ארץ לדבר על המלכות כן, אם כן כל סיעת אוהביו הולך עמו ולא היתה לו אלא סיעה אחת של אוהבים. אלא מקרא קצר הוא: אחוזת המלך מרעהו, כמו עזרת מער. ואל תתמה על תי"ו שבאחוזת ואע"ג שאין התיבה דבוקה על חברתה, שדוגמתה במקרא: הבה לנו עזרת מער ושכורת ולא מיין:

ויש פותרים: מרעהו - המ"ם מיסוד התיבה, כמו שלשים מרעים דשמשון, כדי שתהיה ואחוזת תיבה דבוקה. ומתרגמי' סיעת רחמוהי; אחוזת - לשון קבוצה ואגודה שנאחזים יחד.

השינוי בין שתי הגירסאות הוא עצום: בגירסת הדפוס שלנו דברי רש"י מיושבים אל נכון. הוא מביא בתחילה את הפירוש שסובר שמ' של 'מרעהו' היא שימושית ונמביא לו ראיה מהתרגום שכותב 'מרחמוהי' ולא 'רחמוהי', ו'אחוזת' הוא כמו אחוזה 'ואל תתמה על התי"ו'. אחר כך הוא מביא פירוש שרצה לפרש את מ' 'מרעהו' כשייכת למילה כדי ליישב את 'אחוזת' כמילה נסמכת, והוא מקשה עליו שלפי זה נמצא שכל אחוזת מרעהו הלכה עמו ואין דרך ארץ לדבר על המלכות כן. לכן הוא מעדיף את הפירוש הראשון שמפרש את המ' כמ' השימוש ורק אחוזה מרעהו הלכה עם אבימלך.

אבל לפי גירסת הכ"י והד"ר נראה שהוא פירש את המ' של 'מרעהו' כשימושית אף ש'אחוזת' הוא נסמך. ואם כן מה הוקשה לו 'שאין דרך ארץ לדבר על המלכות כן' הלא אם המ' היא שימושית, היא מורה בפירוש שלא לקח את כל רעיו אלא

⁹ הלשון הזה תמוה, דלכאורה היה צ"ל 'סיעה מאוהביו' שהרי מה שרצה רש"י הוא שאין התי"ו באה כאן לסמיכות. וראיתי בצילום של רש"י דפוס ראשון (רג"ו דה קלבריא רל"ה) שהיה כתוב סיע' מאוהביו. לפי זה היה אפשר לומר שהבחור הוצעצר השלים בטעות ל'סיעת' ובדפוס בלונדון רמ"ב מצאתי להדיא 'סיעה מאוהביו'. אבל ברש"י כת"י הנמצא באוצה"ח (ללא ציון שנה ומקום) כתוב 'סיעת מאוהביו', וכן הגירסא בדפוס ואדי אל חג'ארה (רל"ו) שנראה לי שהודפס לפי כ"י זה [הקטע כולו יצוטט להלן]. כך שקשה לתלות את גירסתנו בבחור הוצעצר.

¹⁰ רד"ק עצמו אינו מפרש מקרא זה על הדרך הזו אלא כמקרא קצר: ושכורת הצרות ולא מיין, וכן פירש רשב"ם (שמות טו ב). והמעניין הוא שרש"י עצמו מפרש שם כך: ושכורת דבר אחר ולא מיין.

לקח מקצת מרעיו? וגם התירוץ לא בא אלא להסביר את הת' שמרמזת על סמיכות. ורש"י לא שאל כלל את השאלה הזו. ולבסוף: על ה'יש פותרים' גם יש להקשות 'שאינן דרך ארץ לדבר על המלכות כן'¹¹, ורש"י לא מקשה עליהם כלום. מסתבר לפיכך שהנוסחה הזו משובשת. [אלא שסייעתא אחת יש לה, והיא: שלפי נוסחה זו מפורש ברש"י שלא התכוון לומר ש'אחוזת' הוא כמו 'אחוזת' והתיו אינה לסמיכות¹². אלא שיש כאן מקרא קצר, ו'אחוזת' נסמכת לתיבה החסרה¹³. ואם כי איני מבין איזו מילה אפשר להכניס כאן [א"ה: אחוזת אנשים מרעהו = קבוצת אנשים מחבריו. א.ל.], וכן איני מבין איזו מילה ניתן להכניס ב'עזרת מצר' [א"ה: עזרת ימין מצר. א.ל.]. מכל מקום יתורץ מה שהערנו לעיל שרש"י בישעיה מפרש את 'ושכורת ולא מיין' כמקרא חסר, ולא כת' שאינה לסמיכות]. בדפוס ונציה רפ"ב ואויגשפורג רצ"ד הגירסה היא: 'ואחוזת מרעהו – כתר גומו 'סיעת מרחמוהי' סיעת מאוהביו. ואל תתמה על תי"ו של אחוזת ואף על פי שאין תיבה סמוכה יש דוגמתה במקרא עזרת מצר ושכורת ולא מיין: אחוזת – לשון קבוצה ואגודה שנאחזין יחד: גם גירסה זו מיושבת. אלא שהיא השמיטה את כל ענין ה'יש פותרין'. בדומה לזה היא הגירסה בדפוס בולוניה רמ"ב: ואחוזת מרעהו – וסיעת מרחמוהי, סיעה מאוהביו. ואל תתמה על תי"ו של אחוזת ואע"פ שאין תיבה סמוכה יש דוגמתה במקרא עזרת מצר ושכורת ולא מיין: וכו'. ע"כ יעלו"י. ע"כ משנת סז

כו כח בִּינּוּתֵינוּ בִּינּוּנוּ

דבר מאוד מענין בדקדוק שלא מצאתי אפילו בשפות אחרות. בגוף שני (נוכח) יש יחיד "אתה" וכו', ורבים "אתם" וכו'. בגוף ראשון (מדבר) יש יחיד "אני", ורבים "אנחנו". אבל יש גם גוף מעורב – ראשון ושני ביחד – ולזה גם כן משתמשים ב"אנחנו". בכל השפות לא מבחינים בין גוף ראשון רבים לגוף ראשון-ושני מעורב – חוץ מפה! "בינינו" הוא רבים של גוף ראשון, אני ואלה עמי שאני מדבר בשבילם, לעומת "ביניך" (יחיד) או "ביניכם" (רבים), גוף שני. אבל "בינותינו" משמיעה "אני/אנחנו ואתה/אתם", גוף מעורב. ראה גם יהושע כב:לד ושופטים יא:י. **א"ה. הבה נתבונן אם יש צורך בכל החידוש הזה.** רש"י על פי התרגום. **תחי נא אלה אשר בינותינו מימי חביך, תחי גם עתה בינות ובינך.** קרוב לזה גם הרד"ק. **תחי נא אלה בינותינו** - כל אנשי ארצנו הסכמנו, שנשבע לקיים ברית עמך; ואחר כן **תחי נא השבועה בינות ובינך.** **ראב"ע. ריבוי על ריבוי.** **הצד השווה יש כבר אלה או שעומדת להיות אלה בינותינו, ועתה נקבצתה ברית.** **בִּינּוּנוּ וּבִינּוּךְ**

¹¹ כפי שבאמת הגירסא בנוסחתנו.

¹² וזו שיטת הרד"ק בהרבה מקומות.

¹³ כך פותר ראב"ע חלק מן המקומות שרד"ק מפרשם כת' שאינה לסמיכות. עיין במ"ש שם.

רוב מילות יחס מקבלים צורת רבים לפני סופית, כמו על -
עליך (ולא עליך), אל - אלי (ולא אלי) גם בעברית וגם בארמית
(כמו "קדמך" - "קדמך" היא טעות). המילה "בין" תמיד נוטה
ככה בארמית, אבל נדיר בעברית. כאן נמצא "בינינו" (ולא
ביננו) אבל בינך (ולא ביניך). < ט:ה, והנקודה על ה"ר" שם.

א"ה. מעניין למדי. אלי ולא אלי, אבל ביני ולא ביני. בינינו ולא ביניך. במקום שכתוב וביניך:
(בראשית טז, ה) יש נקודה על הו"ד השנייה. אפשר להוסיף וביניך: (רות א, יז) לנקבה.

כו כט ונשלחך בשלום לזה יצחק צריך להודות לו? **א"ה. מראה על הרמה המוסרית של אבימלך ועמו!**

כו לא וילכו מאתו בשלום גם יצחק לא נגע באבימלך! **א"ה. בזה אין כל כך חידוש. בפס' כט הם הקדימו כאשר לא נגענוך. הם חששו שכיון שהוא מצליח הוא יכול לפגוע בהם. אבל בכוחות טבעיים הוא אינו יכול לפגוע בהם.**

כו יג עלי קללתך בני קללה עליך הוא גם עלי, כי אתה בני, אני אחראית שלא תהיה קללה.

כו כב חקל קול יעקב יעקב ורבה דאגו על השער, ולא דאגו על הקול. הקול של יעקב וזה של עשו היו מאוד דומים, אבל הם שכחו שיצחק היה ענר ולכן הבחין הברדל קטנטן בין הקולות. **א"ה. הורים מבחינים בין קולות בניהם גם אם הם תאומים.**

כו כח משמני מהמילה "משמן" (ולא "מן", אין דגש ב"ש"). **א"ה. פשוט.**

כו לו הלא אצלת לי ברכה המשמעות שעשו לא יכול לבטא ברור - אני בכורך שרצית לברך, אבל יעקב הוא גם כן בנך, בטוח אתה התכוונת לתת גם לו ברכה. אם הוא לקח את ברכתי, לפחות תן לי ברכתו! אבל רואים יותר מאוחר שיצחק התכוון לברך את יעקב בברכת אברהם לרשת את הארץ, וזה הוא לא יכול לתת לעשו. **א"ה. לא פשוט, יתכן שזו ברכה נוספת, ויצחק רצה לתת את ארץ-ישראל לשניהם. או שלא נתכוון כלל לתת. שניהם יתנחלו כאשר ימצאו עד לצאתם לגלות.**

כו מה ושבח את אשר עשית לו אבל כל מה שהוא עשה היה במצוה שלה! **א"ה. יש כאן ביקורת על רבקה. אבל ברור שהייתה עושה את כל זה בכל תנאי וגם תמורת זה שהיא כבר לא תראה את יעקב בחייה.**

כו מז קצתי בתי רבקה מצאה תירוץ להרחיק את יעקב בלי לגלות לבעלה על האיום של עשו.

כח ד ויתן לך את ברכת אברהם כאשר עשו פלמ לאביו 'את ברכתי לקח', יתכן שהיתה זאת ידיעה חדשה. ויתכן שהבין שה' כיוון לעקב את הברכה ההיא. לכן ברך אותו בכל לבבו את ברכת אברהם. **א"ה. השווה למה שכתב לעיל על כו' לו.**

כח ז וישמע יעקב המושך מהפסוק הקודם מה שעשו ראה. לא להתחיל את קריאת המפטיר כאן אלא בפסוק הקודם. **א"ה. אציגה נא את הפסוקים כאן.** וירא עשו כי ברח יצחק את יעקב ושלח אתו פדנה ארם לקחת לו משם אשה בברכו אתו ויצו עליו לאמר לא תקח אשה מבנות כנען: וישמע יעקב אל אביו ואל אמו וילך פדנה ארם: **נוהגים לקרוא למפטיר שלושה פסוקים לפני סוף הפרשה. אברהם נפת טוען שכדי לקרוא עניין שלם עדיף להוסיף גם הפסוק הקודם. עשו ראה כי ברח יצחק וגם את וישמע יעקב... ולכן הם עניין אחד, ולא רצוי לקטוע אותו. ע"כ מדברי אברהם נפת ד"ל.**

כה כא הרב גור אריה צור נר"ו ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו כי עקרה הוא ויעתר לו ה' ופתה רבקה אשתו:

יש ליתן טעם לאומרו ויעתר, ויעתר.

מובא בסוכה יד. א"ר אלעזר למה נמשלה תפלתו של צדיקים כעתר לומר לך מה עתה¹⁴ זה מהפך את התבואה בגורן ממקום למקום אף תפלתו של צדיקים מהפכת דעתו של הקב"ה ממדת אכזריות (ממדת הדין) למדת הרחמים. ולפי דברים אלו יש לומר שבתפלתו זו של יצחק נעתר הקב"ה להפוך את מידת הדין של עשו שהיתה מתוחה על רבקה, למידת הרחמים של יעקב, ועל ידי כך נעתר ליתן לה הריון, ונתברך רחמה ללדת את יעקב. ולכן גילה הכתוב ורבקה אוהבת את יעקב ואומר התרגום ורבקה רחמית ית יעקב. שנתברך רחמה ברחמים.

ויעתר לו ה'. פירש רש"י. ויעתר לו, לו ולא לה. שאין דומה תפילת צדיק בן צדיק לתפילת צדיק בן רשע.

ולכאורה יש לשאול מדוע לא חל עליה הכלל אשר חל על ישמעאל באשר הוא שם (בראשית כא, יז). שלפי מעשיו הוא נידון באותה שעה, ורבקה הרי היא צדקת כשרה אמנו, כפירש"י [לעיל כ"ד ס"ז] והרי היא שרה, ולא רק באותה שעה אלא כל חייה קדושה וחסד.

ויש לומר שדייק הכתוב ויעתר לו ולא לה, שהיא צדיקה בת רשע, שלא יאמרו משפחתה שבזכות ברכתם "את חיי לאלי רבקה" (בראשית כד, ס) נתעברה. ולכן פירש"י על רבקה צדיק בן רשע. אלא ודאי נפקדה בזכות אברהם שנאמר לו פמכבי השמים (בראשית כב, יז), ולזה פירש"י על יצחק צדיק בן צדיק.

והוינן בה, ומה בכך אם יאמרו שבזכות ברכתם נתעברה. הרי בידוע ממדרש תנחומא שלבן הוא בלעם, ולגבי בלעם כבר פירש אוה"ח הק' לעולם ברכת בלעם כברכת חמור.

ועוד שסוף כל סוף מתקיימות ברכת הקב"ה כי ביעצק יקרא לך זרע (בראשית כא, יב). ויש לומר שהקפיד הכתוב על חילול השם בפי הבריות. שהרי כל פעולותיהם של האבות הק' היו לקדש שם שמים ולפרסם מלכותו ית' בעולם. ולא יתן הכתוב להכשיל הבריות בחילול השם.

¹⁴ יש לדון בניקוד מלה זו. יש מנקדים עתר מתוך רגילות לנקד כל מלה על דרך הסגוליים. לא נראה נכון לנקד מלים שאינן מקראיות על דרך הסגוליים, לכן הניקוד היותר נכון הוא עתר, יתכן גם עתר בפתח.

וכגון שְׁצַר הקב"ה צורת אברהם בפניו של יצחק שלא יאמרו ליצני הדור מאבימלך נתעברה שרה.

ואשר על כן נעתר הקב"ה לתפילת יצחק ולא לתפילת רבקה, שלא יאמרו עדיפה ברכת לבן מברכת אברהם.

וזה שפירש רש"י תפילת צדיק בן צדיק, ולא תפילת צדיק בן רשע. לא שהיה פסול ברבקה, ח"ו. אלא הפסול בלבן שְׁבַרְכָּהּ.

ויש לשאול, מאחר ונֶאֱמַר וַיַּעֲתֶר לוֹ, ודרשו לו ולא לה, מה עזרה רבקה בתפילתה. ויש לפתור על פי תרגום יונתן בן עוזיאל, דאף יצחק הוה עקר¹⁵, ואתרווח. שכשם שרבקה היתה עקרה, כך יצחק גם היה עקר. ואע"ג שנאמר לעיל אברהם חוליד את יצחק, שהוליד בו את כח ההולדה, עֲדִין עֲצָרוּ הקב"ה מלהוליד, שהקב"ה מותאוה לתפילתם של צדיקים. ואין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים.

ולכן עמדה רבקה והתפללה על יצחק, והועילה להפוך מידת הדין למידת הרחמים לגבי יצחק, שיהיה ראוי להוליד. נמצאנו למדים שהיו מתפללים איש על רעהו, וחל עליהם הכלל שנאמר באברהם, המתפלל על חֶבְרוֹ וצריך לאותו דבר, הוא נענה תחילה. ובזה נענו שניהם כאחד.

וכן מצינו [בבלי צה א] בדוד המלך שנשאל משמים מה הוא מעדיף לכפרתו. שימות הוא או שימות זרעו. ובקש מהקב"ה שימות הוא ולא זרעו. ונקלע לסכנת חיים, אמר לו אבישי בן צרויה כנסת ישראל בסכנה, אֶפֶיךָ צְלוּתִיךָ! ופירש"י שם הפוך תפילתך ואמור לפניו מוטב יְכַלָּה זרעך ולא תִּמָּסֵר ביד אויב. ענה לו דוד אם כן סייען בהדן. ופירש"י שם עזור לי בתפילתך להפוך את תפילתי. היינו דכתיב וַיַּעֲזֹר לוֹ אֲבִישִׁי בֶן צְרוּיָה (שמואל ב, כא, יז).

וגם כאן כמו אצל יצחק, היה צריך דוד לעזרתו של אבישי בן צרויה, שאין אסיר מתיר עצמו מבית האסורים.

נמצאנו למדים שרבקה היתה צריכה לעזור וסיוע מיצחק להפוך מזלה עליה בתפילתו, ויצחק היה צריך לעזור וסיוע של רבקה בבחינת עזר כנגדו להועיל לו בתפילתה, להוציא לפועל את כח ההולדה שנטע בו אברהם אביו בעת העקידה. ובזה ינתן טעם לאומרו: וַיַּעֲתֶר יִצְחָק לֵאמֹר לְנִכְחַת אֲשָׁתִּי. שעזרו זה לזה בתפילתם. וַיַּעֲתֶר לוֹ ה', שתפילותיהם עזרו גם לה וגם לו.

וידויק מלשון הגמרא הנ"ל [בסוכה יד. וביבמות סד א] למה נמשלו תפילותיהן של צדיקים לעתר. ודייק בלשונו ואמר של צדיקים, גם של רבקה וגם של יצחק. ועל דרך הסוד עתר הוא שם קדוש מע"ב שמות היוצאים מג' פסוקים בפרשת בשלח [י"ד, יט-כא], ויסע ויבא ויט, שבהם ע"ב אותיות בכל פסוק, וכשנותנים הפסוקים זה למעלה מזה יוצאים ע"ב שלשות של שמות הקדש [הנהגים ונמחקים], ובהם השם הק' ערת: [בשימת לב, יש בכתיבת הפסוקים ג' שיטות כמבואר בפרשת בשלח, והשם ערת הוא לפי השיטה השלישית]:

ו י ט ע עמוד הענן מפניהם ויעמד מאחריהם

ויבא בין | מחנה מצרים ובין מחנה י ש ר א ל

ויולד ה' א ת הים ברוח קדים עזה כל-הלילה

וכפי שמביא ה"אוהב ישראל" מאפטא שהם שמות של חסד ורחמים וניתנים להיקרא ולהידרש ישר ולמפרע ובהיפוך אותיות, ואשר על כן ידרש שם זה כאן

¹⁵ א"ה. כן הוא בתלמוד בבלי יבמות סד א. שם נמצאת הדרשה של תפילתן של צדיקים כעתר, ושם עיקר מקומה, אבל יתכן שהמקור ממסכת סוכה יותר ידוע.

לעניין עתר. שהקב"ה נעתר לתפילתם על ידי מלאך החסד והרחמים הנקרא עתר.

כה כב אחד תרגום הרב יהודה גנוט נר"ו ויתרצו חבנים בקרבה. ת"א ודחקין פניא במעהא. מרש"י ויתר המפרשים עולה כי 'ויתרצו' נתפעל מלשון 'רציעה' שהיא דחיקה או מעיכה כמו ותרץ את גלגלתו (שופטים ט, נג) כי רצץ עזב דלים (איוב כ, יט) [ועד כדי שבירה עי' חזקוני], ומה שדרשו חז"ל יעקב רץ וכו', זהו מדרשו וכמו שפי' רש"י להדיא, ולפי"ז א"ש עם שיטת התרגום.

א"ה. רש"י ממפעל הכתר של בר-אילן. ויתרצו - כתרוממו: "ודחקין", כמו 'שומאה רצוצה' (חולין ע"א), שאין מתקבלין במקום אחד ברחם אחד כשאר תאומים שנסבלים ברחם אחד. ויש לפרש ויתרצו - לשון 'שבירה', כמו "ותרץ גלגלתו". - שער לה המקום ושוברין זה את זה. ותאמר: אם כן למה זה אנו מתאודה ומתפללת על ההריון וסופי לשכלם? ותלך לדרש את ח' - מהו כן שכן מתרצעים. "ויאמר ח' לה שני גיים בבטן" (חולין, נג) - אין סופך להפילם, אלא זה אות, שכשם שאין מקום אחד סובלם במעיך, והן נפרדים זה מזה, כך, כשיצאו "ממעריך יפרדו ולאום מלאום יאמץ" (שם), ולא יהו סובלין זה את זה. "ורב יעבוד צעיר" (שם). מעתה הולך ומספר היאך נתקיים דבר זה עד שאתה מגיע ל"תהוה גביר" (בראשית כז, כט) וכו'.

ויתרצו - על כרחך המקרא הזה אומר: דרשני, שסקס מה היא 'רציעה' זו וכח: אם כן למה זה אנכי. בזוחני דרשנו (נ"ר סג, ו) לשון 'רציעה': עוברת על פתחי תורה של שם ועצר, ויעקב רץ ומפרכם ללכת; עוברת על פתחי עבודה זרה, ועשו מפרכם ללכת. דבר אחר: מתרצעים זה עם זה ומריצים בנחלת שני עולמות (ראה אל"ז יט). ע"כ.

הקטע הראשון אינו מרש"י אלא ממהר"י קרא תלמידו.

אבל הרשב"ם [וכ"ה באב"ע] חולק ולשיטתו בפשוטו הוא לשון ריעה ומרועה וכמו שיאמר מן לן מתלוננים ומן קם מתקוממים ומקשה על פירוש רש"י דא"כ הול"ל ויתרצו¹⁶, כמו שיאמר מן נגף ויתגפף (ירמיהו יג, טז) וכדו', ועי' ברד"ק שנסתפק אם הוא לשון ריעה משורש רו"ץ או לשון רציעה משורש רצ"ץ וכתב ה'פרשגן' כי לכאורה אין להכריע מת"א, כי י"ל ש'ודחקין' אינו תרגום מילולי, אלא "המרת הסיבה בתוצאה" במקום הסיבה הריצה או הרציעה תרגם בתוצאה שדחקו זה את זה, ונראה שכן מסיק, אבל מביא את דברי 'אור התרגום' כי 'ודחקין' נתייחד לדחיקת הגוף כמבואר בפסוק ואת לחצו (דברים כו, ז) ת"א ודוחקנא, והיא כאמור שיטת הרשב"ם.

וצ"ב לשי' מדוע בחר אונקלוס לפרש דוקא לשון דחיקה בעוד שיכול לפרש ברוו"ח לשון מרועה, ונראה דהוה קשיא ליה לשון 'ויתרצו' היינו נתפעל¹⁷, דהא ניחא אם נפרש לשון דחיקה, כיון שהיו שניהם במקום צר ודחוק, ממילא נתדחקו ויתרצו שם, אבל אם נפרש לשון מרועה, מה מנע מן הכתוב לכתוב 'וירוצו הבנים בקרבה', מי הפעילם לרוץ עד שנעשו 'מתרצעים'? לכן פירש לשון דחיקה.

¹⁶ **א"ה.** מודעת זאת שלכפולים (עי' ולמ"ד הפועל אותיות שוות) יש שתי צורות הטייה בבנינים פיעל, פעל והתפעל. יש על דרך השלמים לבעבור סבב (שמואל ב, יד, כ), ויש בתוספת וי"ו ואסבבה (תהלים כו, ו). בפעלים של ע"ו גם משמשים שתי הצורות כאחד ולפעמים בהבחנה ביניהם. אקומם (ישעיהו מד, כו); לקים (יחזקאל יג, ו). לעניין רצץ מצינו במקרא גם וירצץ (דברי הימים ב, טו, י). אבל לרוצץ בלשון שבירה לא מצינו. יש פחוצות יתהוללו הרקב ושתקשקון ברחבות מראיהן כלפידים בקרקים ירצעו (נחום ב, ה). והוא מוכח שהוא משורש רוץ.

¹⁷ **א"ה.** בלשון המקרא נתפעל אינו בשימוש. יש נפעל יש התפעל, אך לא נתפעל. בלשון המשנה בהשפעת הארמית 'נתפעל' מחליף את 'נפעל'. למשל נשתברו במקום נשברו, להשתבר במקום להשבר.

א"ה. גם אם נפרש לשון ריצה, ברור שבטן האם אינו מגרש מירוצים! לשון וירוצו אינו מתאים כלל. תנועה עירנית מהירה מתוארת בלשון התרוצצות. גם הפירכוס לצאת, על דרך הדרש אינו ריצה כבאויר¹⁸ החופשי.

[ואם כי לפי דרושו (ולהרשב"ם היינו פשוטו) כשהיתה עוברת וכו' יעקב רץ וכו' א"כ שפיר י"ל שבית המדרש או להבדיל בית הע"ז גרמו להם לרוץ ושפיר אפשר ל"ל שנתפעלו, מ"מ אונקלוס ביכר לפרש את הפשט שיתאים עם לשון נתפעל, שזהו גם לפי פשוטו ואי"צ להגיע לדרושו, ודו"ק].

כה פלו באדרת שער ת"א פלה פגלים (נ"א פכלן) דשער. לגירסא כגלים, הוא מלשה"כ בגלומי תכלת ורקמה (יחזקאל כו, כד) וכ"ה בגמ' שבת (עז:): למה נקרא שמה גלימא, לפי שנעשה בו כגולם.

ולגירסא ככלן [א"ה. גרסת סביוניטה], ר' בערוך (ע' ככלא) מביא ממדרש "שני גויים בבטנך וכו' זה מלובש ככלא וזה מלובש ציצית", וכתוב שם בצדו באשכנזית-שטאדס קלייד¹⁹, וכ' ה'פתשגן' כי לפי"ד הערוך הוא מילה אחת לא 'כמו כלן' אלא כמו "ככלן" עי"ש, [ולפי"ז השמיט אונקלוס את כ' הדמיון או שנשמט בהעתקות ואכן צ"ל פככלן ונשמט כ' קמא]. עוד שם בערוך (ע' כלן) מתלמוד ירושלמי שהוא מלשון אדרת למחסה ממטר וקור [והמפרשים לא שמו על לב כי הערוך מביא בשני מקומות, שני פירושים שונים].

כז איש ידע ציד ת"א גבר נחשירכן. הראשונים נחלקו בגירסתו התוס' (ב"ק צב. וב"ב קלט.) ושו"ת הרשב"א (סי' קסד) גרסו כן ופירשו א' נח-שירכן, מלשון נח ובטל והערוך (ע' שדכ ומובא בתוס' שם) גרס ב' נחשירכן ופירשו כנ"ל נח-שירכן כמו וישכחו חמ"ס (בראשית ח, א) ת"א ושידכו מיא, והיינו נח ושקט, ולשניהם פירושו במילה אחת: "בטלן"!
יש מהמפרשים בעלי הקבלה (הציוני, פענח רזא, מגלה עמוקות אופן מ"ז, השל"ה הק' ובספרי החסידות לרוב), שחילקו ופירשו את המילה באופן שונה [1], ג' נחש-ירכן. וגם בזה מצאנו כמה דעות, ה'פענח רזא' כתב שלפי הראשונים הנ"ל "הו"ל למכתב גבר שריכא, מאי נח? ומצאתי לגרוס נחש ירכן, ופי' שהי' יודע נחוש ירך, שהי' מנחש לילך בירכיו אחר עופות וחיות, או ד' שהי' נושא הכישוף (א.ה. כדאי' בבלעם ולא הלך פפפעס פפפעס לקראת נחשים (במדבר כד, א)) ההוא בתוך ירכו" והציוני כתב ד' "כי היה לו דמות נחש על ירכו, ואונקלוס הגר כוון הסוד יודע ציד – נחשירכן" ה' פירוש נוסף כתב הרבנו בחיי (על ויקרא: לפננו אברך: (בראשית מא, מג)) "גם מלשון התרגום יודע ציד, נחשירכן. כלומר נחש-רכן, מנחש אדון, כי רוב אנשי הציד מנחשים הם".

ו' בספר לחם ושמלה כתב שהוא מורכב משני שורשים ארמיים חש"ר מלשון קשירה ושר"כ מלשון תפיסה וקשירה, שהיה תופס את החיות וקשרן. ז' בספר יא"ר כתב שהוא נוט' של ג' תיבות נח-שיר-כן, היינו נח ומשורר ויושב על כנו "וכל אלו דברים המתאימים לצייד". ח' ובספר 'חצי מנשה' כתב שהציפור או החיה היה נח ע"י שיר כאן, היכן שעשו רצה היה עשו נמצא בשדות ובמדברות אולי יפגוש שם איזה אדם להתגושש עמו והוסיף הרב אדם בן נון ב"מסורת תימן" (במאמרו אשר הבאתי ממנו רבות בענין זה) נראה שפירש נחש מלשון מצפה ומחפש לטרף כנחש, ואת תיבת ירכן מלשון ירך, והוא רמז להתגוששות (כמו שמצאנו במלאך שפגע בכף ירך יעקב). ט' ואחרון חביב מגליון ר' ישראל מברונא שהיה עשו מנחש בירכו, ומנקש כף בירך ומשמיע קול, כמו שעושים צידי עופות בפיהם לצוד עופות. י' בערוך השלם, ובספר אור התרגום, מביאים שיש שכתבו שהמילה נחשיר"ר היא מילה פרסית והיינו ציד).

¹⁸ רגילים לקרוא ולנקד מלה זו אָויר או אַויר, אבל נכון יותר בצירי אָויר.
¹⁹ א"ה. כנראה מתפרש בגד עירוני, כלומר בגד חשוב לעומת לבוש כפרי פשוט.

אמנם לפי הראשונים הנ"ל (בראש דברינו), אינו מובן למה מהוה הבטלן תרגום של "יודע ציד" שהכונה לכאן אדם פעיל ו"יודע" את המלאכה כדבעי והוא לכאן היפך המכוון ממש. ואולי שאין הכונה לידיעת המלאכה מלשון דעת, אלא מלשון וְלַנְעָמִי מוֹדֵעַ לְאִישׁוֹ (רות ב, א) (וכן הלא בעז מוֹדֵעָתוֹ (רות ג, ב) וכן וְהָאָדָם יָדַע (בראשית ד, א) ²⁰ וכדו' רבות), שהכונה למחבב ואוהב כמו"כ עשיו היה "מחובב" ואוהב את מלאכת הציד בין הביא בו תועלת בין אם סתם לשם שעמוס ומילוי תאוות, לזאת יקרא: בטלן! ...

וסמך נפלא מצאתי לדברים מלהלן וְגַלְף עֶשׂוֹ חֲשָׁדָה לְעוֹד צִיד לְהִבְיָא (כו, ה), שלא כבפעמים קודמות שהלך לצוד סתם, הפעם הלך באמת להביא.

אאמו"ר שליט"א ציין לי שבקינות לט' באב [קינה כח נתקנה בא"ב ובסופה חתום: מנחם הלועז ברבי מכיר] אי' נחני נְחֻשָׁרְךָ וְצִידוֹ חֲרָף אֶלְלִי לי וכתבו המפרשים שם כתבו שהכונה 'הגלני ל"אדום" מלכות הרשעה שהחריבה את ביתנו והגלתנו לבין האומות והיינו שמכנה את עשו או את אדום "נְחֻשָׁרְךָ". יתכן שהפייטן קיצר לצורך השיר, ויתכן שזוהי גירסא קדומה אחרת לתרגום.

הרב אהרן וקסלשטיין שליט"א בפירושו הבהיר לב אהרן מביא שהגי' בכת"י הוא נח שָׁרְךָ והכונה ל'עשו הצייד', כלומר מלכות אדום, וְצִידוֹ חֲרָף. צידו עלה יפה בידו וחרף את כנפי העופות שצד למען לא יעופפו עוד (על פי משלי יב כז) לֹא יִחַרְף רִמְיָהּ צִידוֹ, דרך הרמאי לא תצלח ולא יִהְיֶה מִמָּה שֶׁעָלָה בידו לצוד כי יפרח ממנו. וכאן אפשר עוד לפרש: וצידו חרף, כלומר שיבר מוטות כנפיהן של ישראל. אֶלְלִי לי. ומביא מהדר זקנים שם, נח שאינו יגע במלאכה, שירכן בטל. ומפרש ה'לב אהרן' וז"ל "שלא היה עשו איש המתפרנס ממלאכתו כגון קין והבל אלא מצידו, והוא דרך העצל, דאף שפעמים הוא מתייגע מאד בשדה, אבל אין ברוחו מתינות לראות בגידול וצמיחת פרי עמלו אלא להנות מיד. ולפי"ז לא רחוק בעיני לשער ד'נח שרף' רמז הוא לאפיפיון שבסיבת הסתתו באה הגזירה, וכינהו 'נח שרף', ע"ש שהוא וכמריו אינם עוסקים בדרך ארץ ולא ביישוב העולם אלא האומות מעלין להם כספים".

א"ה. גם ידידנו הרב גור-אריה צור כתב על עניין זה, והרבה מהדברים חופפים.

כה כח וְיִאָהֵב יִצְחָק אֶת עֶשׂוֹ כִּי צִיד בָּפִיו וְרִבְקָה אֲהָבָת אֶת יַעֲקֹב. (כה, כח)
יש ליתן טעם מדוע נחלקו יצחק ורבקה באהבתם ליעקב ועשו.
ובשימת לב, ביצחק פירש טעם אהבתו. כי ציד בפיו. וברבקה לא פירש כל טעם לאהבתה.

וההסבר בזה הוא, שאהבת ת"ח אינה צריכה סיבה. ואהבת רשע צריכה סיבה. ועוד יש לומר, שודאי יצחק אוהב את יעקב גם הוא, אלא שנתן סיבה לאהבתו לעשו. ומה שרצה לברכו הרי זה בגלל הבכורה, שיצא ראשונה ולא יבכר את בן האהובה על פני בן השנואה הבכור. וגם ידע כי יעקב מבורך גם מבלעדי ברכתו. ועוד, כי יעקב אע"ג שהיה אהוב על שניהם אין לו משפט הבכורה כנ"ל. כי אֶת הַבְּכֹר בֶּן הַשְּׁנוּאָה יִפִּיר לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנֵים כָּל אֲשֶׁר יִמְצָא לוֹ (דברים כא, יז). וקל וחומר שעשו הוא בן אהובה, שנאמר וְיִאָהֵב (בראשית כד, סז). והרי באותה לשון נאמר על עשו ויאהב יצחק את עשו. כי יצחק לא שת לבו אל המעשים החיצוניים של עשו ועל מראהו אלא על הפנים. ולכן התגלגלו הפנים של עשו אל חיק יצחק במערת המכפלה ביום מותו. (וכן תמצא בביאור הגר"א).

ויצחק אחזי²¹ שהפנים של עשו טוב הוא, רק מעשיו מקולקלים. אבל רבקה ידעה שרוב בנים הולכים אחרי אחי האם, ועשו שיצא ראשונה כשהוא עשוי,

²⁰ **א"ה.** אינו נכון כלל! ידיעה כפועל יוצא באשה הוא מעשה ביאה בלבד. היה לו להביא כִּי יִדְעָתוֹ (בראשית יח, יט), או

וְאִתְּנָהּ בְּשֵׁם (שמות לג, יז) ועוד.

²¹ הביטוי 'אחזי' כאן הוא תרגום מאידיש, יש לזה תרגום אחר 'החזיק'. אני לא אווז ממנו, אני לא מחזיק ממנו.

נקרא רוב בנים, והולך הוא אחרי אחי האם אחרי לבן, ומוזה ידעה כי גם פנימיותו מקולקלת. ולכן ורבקה אוהבת את יעקב. ועוד, שיצחק אחז את הכלל דברה תורה כלשון בני אדם, וכאילו אמרה תורה באותה מטבע לגבי הבנים. ולא יבכר את הבן האהוב על פני הבן השנוא. ולא דוקא בן השנוא או האהוב. ורבקה לית לה כלל זה והתורה אמרה בן השנוא דוקא, ולא הבן השנוא. ואדרבה הבן האהוב מצוה לבכר על פני בן השנוא הבכור, כי לו, לבן האהוב, משפט הבכורה. ככתוב אף אני בכור אֶתְנַחֵם עָלֶיךָ לְמַלְכִי אֶרֶץ (תהלים פט, כח). **א"ה.** בעניין זה שמעתי מהרב שלמה ברודא ז"ל. רבקה קיבלה נבואה וְרַב יַעֲקֹב צָעִיר. יצחק לא קיבל את הנבואה. היא ידעה שהבן העיקרי הוא יעקב, יצחק לא ידע.

כו כ ויקרא שם-הבאָל לְעֵשָׂק כִּי הִתְעַשְׂקוּ עִמּוֹ:
לכאורה היה צריך לכתוב באות ס'. עסק כי התעסקו. ומאי לְעֵשָׂק כִּי הִתְעַשְׂקוּ.
א"ה. מודעת זאת שכמה מלים במקרא הן בש"י שמאלית, ובלשון חכמים בסמ"ך, ביניהן המלה שִׁיד. יש במקרא חילופי ש-ס, אבל שאלה זו אין לה מקום על דרך הפשט. כמו שאין לשאול למה אצלנו כתוב וַיִּצְעַק צַעֲקָה גְדֹלָה וּמָרָה (בראשית כו, לד) ואצל מרדכי וַיִּצְעַק צַעֲקָה גְדֹלָה וּמָרָה (אסתר ד, א). חז"ל מקשרים בין הביטויים.
ויש לומר שהוא מלשון עושק. ככתוב בתהלים: עָרַב עֲבָדְךָ לְטוֹב אֵל יַעֲשֶׂקֵנִי יְדִים (תהלים קיט, קכב) יַעֲשֶׂקֵנִי יְדִים. ומאחר שעשקוהו חפר עוד בְּאֵר אַחֲרָת.
א"ה. קשה לקבל, כמדומה אין חילופי ש-ש במקרא או מעטים מאוד.
ויריבו גם-עֲלֵיהָ ויקרא שְׁמָה שְׁטָנָה.
יש ליתן טעם מדוע יקרא לה שְׁטָנָה ולא מריבה, שהוא שם יותר מתאים למה שרבו עליה. אלא יש לומר, שקרא לה שְׁטָנָה על שם שמתגרה השטן בהצלחתו. ובזה שקרא לה על שם השטן, נתן לו לשטן את חלקו לבל ישטיננו.

כו לג ויחַרַד יִצְחָק חֲרָדָה גְדֹלָה עַד-מָאֹד
יש ליתן טעם על מה חרד חרדה גדולה.
וי"ל, שחשש ליעקב מהמרמה, שהרי שקרנים אינם רואים פני שכינה. וכשהודה עשו ואמר על יעקב אֶת-בְּכֹרְתִי לָקַח, נחה דעתו של יצחק. כי בדין הוא שהקרה ה' אלקים לפניו, ואין כאן מרמה אלא חכמה. וכפי שתרגם אונקלוס בא אחיך במרמה עֲאֵל אַחֲוָה בְּחֻמָּא; וְכַבִּיל, בְּרִכְתָּךְ .. וידע יצחק כי נכון ראה ברוח הקדש. ובשימת לב, יש ליתן טעם לנאמר עַד מָאֹד, גם אצל יצחק וגם אצל עשו כדכתיב: וַיִּצְעַק [עשו] צַעֲקָה גְדֹלָה וּמָרָה עַד-מָאֹד.
ולעומקו של מקרא יש לומר, שהמלה מָאֹד תוֹרָה על כל טוב העולם הזה, כמו שנאמר בק"ש, וּבְכָל מָאֹדָךְ (דברים ו, ה), ודרשו בכל ממונך.
וביצחק נאמר עַד-מָאֹד שחשש מכך שיעקב יקבל ברכת השפע בעוה"ז והם משמני הארץ, אשר יטרידוהו מלימוד התורה. וזה שאמר חרדה גדולה עד מאד. ומאד הוא הממון. וכאשר שמע את עשו אומר את בכורתי לקח, נחה דעתו של יצחק בעבור יעקב המבקש ענינים רוחניים נשגבים כעבודת הבְּכוֹרִים לפני ה'. ולכן הממון יהיה לו רק לעזר להשיג קניינים רוחניים.
אלא שעתה חרד יצחק חרדה גדולה עַד-מָאֹד לאחר שהבין כי ליעקב אכן נועדו גם הברכות הגשמיות ולא לעשו, וחרד חרדה גדולה עד מאד על מה שעלה בדעתו לְחַשׂוֹף מיעקב את הברכה הגשמית אשר תאפשר לו את הברכה

עדיף כאן סֵבֶר. ו'אוחז ממנו' – נכון לומר מעריך אותו.

הרוחנית, ועל ידי כך היה מְחַשֵּׁד את עולמו הרוחני, שהיה נטרד לפרנסתו ולפרנסת אנשי ביתו.

ובעשו נאמר עַד-מָאָד, כי לעשו זו מלחמה על העוה"ז. וליעקב זו מלחמה גם על העוה"ז וגם על העוה"ב. שנאמר וְאַחֲבַתְּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ, שגם את המאד שהוא הרכוש, אנו מצוים למסור בעבור אהבת ה'. יוצא איפוא שהמאד שקבל יעקב בברכה, הופך לעבודה רוחנית כאשר משעבד את היצר הרע ליצר הטוב לקיים בכל לבבך, בשני יצריך. ומה שנאמר בעשו צַעֲקָה גְדֹלָה וּמְרָה עַד-מָאָד. שאת כל מוריות חייו היה ממתיק עשו בגשמיות של המאד, ועתה משלא זכה גם במאד, נותר במוריותו. ולכן צעק צעקה גדולה ומרה עד מאד.

ולעומתו, יעקב שנמתיק את מוריות חייו במתיקות התורה, זכה גם למתיקות המאד, ובזכות המטעמים שהגיש לאביו, זכה לטעמי תורה המתוקים להגישם לאביו שבשמים. ובנוסף לטעם המן שעתיד להתברך בו, עוד נתברך בטל השמים ומשמני הארץ ורב דגן ותירש. שהם פרפראות לתורה. ויקראו פרפראות לתפארת המליצה בדרך של פרי פירות של עמל התורה.

ולכן נאמר עַד מָאָד. שהאותיות ע"ד הן ע' גדולה של שמע וד' גדולה של אחד. והמאד הוא העדות על יחוד ה', שמשעבד את ה-עַד-מָאָד עד ועד בכלל לאהבת השם שנתן לו את כל המאד. וכפי ששנה התנא בפרקי אבות פרק ג משנה ז: רַבִּי אֱלֵעָזָר אִישׁ בְּרִתּוֹתָא אוֹמֵר, יֵת לֹא מִשְׁלוֹ, שְׂאִתָּה וְשִׁלְדָּ שְׁלוֹ. וְכֵן בְּדוֹד הוּא אוֹמֵר כִּי מִמֶּדָּה חָכַל וּמִיָּדָה נִתְּנָה לָךְ (דברי הימים א, כט, יד).

תָּן לַחֲכָם וַיַּחֲכֶם-עוֹד

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליונו מופיע

שם): <http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באתר דרשו <http://www.dirshu.co.il/?p=140390>

אם אתה מתעניין

בהבטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל בגושים לשוניים

בכתובת: franklashon@gmail.com

☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכתבים ☺